

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน*

ACTIVE LEARNING AND THE DEVELOPMENT OF 21ST-CENTURY SKILLS AMONG LEARNERS

เทอดเกียรติ ยามโสภา

Terdkiet Yamsopa

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่

Chiang Mai Secondary Educational Service Area Office, Thailand

Corresponding Author's Email: yamsopa999@gmail.com

วันที่รับบทความ : 26 ธันวาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 22 มกราคม 2569; วันตอบรับบทความ : 24 มกราคม 2569

Received 26 December 2025; Revised 22 January 2026; Accepted 24 January 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิด หลักการ และความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน ท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาอย่างกว้างขวาง เนื้อหามุ่งนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก รวมถึงรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ บทความยังอภิปรายผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกต่อการพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 วิเคราะห์ความเหมาะสม ข้อจำกัด และความท้าทายของการนำไปใช้ในบริบทการศึกษาไทย พร้อมเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติสำหรับครู ผู้บริหารสถานศึกษา และการพัฒนาหลักสูตร บทความสรุปว่าการจัดการ

Citation:

* เทอดเกียรติ ยามโสภา. (2569). การจัดการเรียนรู้เชิงรุกกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน.

วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(1), 578-591.

Terdkiet Yamsopa. (2026). Active Learning And The Development Of 21st-Century Skills Among Learners.

Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(1), 578-591.;

DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

เรียนรู้เชิงรุกเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษา และเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกการทำงานในศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21, ผู้เรียน, การจัดการศึกษา

Abstract

This academic article aims to analyze the concepts, principles, and significance of active learning in developing students' 21st century skills within the context of rapid global changes in society, economy, and technology that profoundly affect education systems. The article presents theoretical foundations and instructional approaches that support active learning, emphasizing learning models that promote critical thinking, problem-solving, communication, collaboration, and self-directed learning. It also discusses the outcomes of active learning in fostering key characteristics of 21st century learners and examines its suitability, limitations, and challenges in the context of Thai education. Furthermore, policy and practical recommendations are proposed for teachers, school administrators, and curriculum development to support effective implementation. The article concludes that active learning is a vital pedagogical approach for enhancing educational quality and preparing learners to adapt successfully to the changing demands of society and the future workforce in the 21st century.

Keywords: Active learning, 21st century skills, learners, education management

บทนำ

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 สังคมโลกได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน อันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล และโครงสร้างเศรษฐกิจฐานความรู้ (knowledge-based economy) ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตรูปแบบการทำงาน และระบบการผลิตของประเทศต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญญาประดิษฐ์ และระบบอัตโนมัติ ได้เปลี่ยนลักษณะของแรงงานจาก

การใช้ทักษะซ้ำ ๆ ไปสู่การใช้ทักษะการคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (OECD, 2019)

บริบทดังกล่าวทำให้การศึกษาไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้เชิงเนื้อหาอีกต่อไป แต่จำเป็นต้องมุ่งพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้สามารถปรับตัว เรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับความไม่แน่นอนของโลกในอนาคต (UNESCO, 2015)

การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในด้านคุณภาพ ความเสมอภาค และความสอดคล้องกับบริบทสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ระบบการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ การสอบวัดผลจากความรู้เชิงเนื้อหา และบทบาทครูในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียว ถูกตั้งคำถามถึงความเหมาะสมและประสิทธิภาพในการพัฒนาผู้เรียน (Trilling & Fadel, 2009)

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานยังสะท้อนให้เห็นว่าทักษะเชิงวิชาการเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะการคิดขั้นสูง การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ระบบการศึกษาจำเป็นต้องบูรณาการเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม (Partnership for 21st Century Skills, 2019)

แนวคิดทางการศึกษาในปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนในฐานะ “ผู้สร้างความรู้” มากกว่าผู้รับความรู้แบบเชิงรับ การเรียนรู้จึงถูกมองว่าเป็นกระบวนการเชิงรุกที่ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติ คิด วิเคราะห์ และสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง (Kolb, 1984)

การพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา เนื่องจากทักษะเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการแก้ปัญหาในสถานการณ์จริง และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต อันเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับพลเมืองในสังคมความรู้ (Bell, 2010)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการลงมือปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการใช้กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล แนวทางดังกล่าวช่วยเปลี่ยนบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้อำนวยความสะดวกและผู้ออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ (Bonwell & Eison, 1991)

งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้เชิงรุกช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนในบริบทการศึกษาไทยและสากล (Prince, 2004)

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์แนวคิดและหลักการของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (2) อธิบายความสำคัญของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในการพัฒนาผู้เรียน และ (3) สังเคราะห์บทบาทของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะดังกล่าว ขอบเขตของบทความมุ่งเน้นการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเสนอกรอบความเข้าใจเชิงวิชาการที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม

การทบทวนวรรณกรรม

1. ความหมายและหลักการของการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการคิด วิเคราะห์ การลงมือปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการสะท้อนผลการเรียนรู้ แทนการเรียนรู้แบบรับฟังหรือท่องจำเพียงอย่างเดียว (Bonwell & Eison, 1991) แนวคิดดังกล่าวตั้งอยู่บนสมมติฐานว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างมีความหมายเมื่อผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม

หลักการสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกประกอบด้วย การเน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับเนื้อหา ครู และเพื่อนร่วมชั้น การส่งเสริมการคิดขั้นสูง และการเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์จริง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืน (Prince, 2004)

2. แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

แนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-Centered Approach) มองว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ ประสบการณ์เดิม และศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน ครูจึงมีบทบาทเป็น

ผู้ออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และผู้อำนวยความสะดวก มากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรง (Weimer, 2013)

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เนื่องจากเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการคิด ตัดสินใจ และรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจภายในและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (UNESCO, 2015)

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก

3.1 การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Constructivism) อธิบายว่าความรู้ไม่ได้ถูกถ่ายทอดจากครูไปสู่ผู้เรียนโดยตรง แต่ผู้เรียนสร้างความรู้ขึ้นจากประสบการณ์และการตีความของตนเอง ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคม (Piaget, 1972; Vygotsky, 1978) การจัดการเรียนรู้เชิงรุกจึงสอดคล้องกับทฤษฎีนี้ เนื่องจากเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ และพัฒนาความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์

ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ Kolb (1984) มองว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เกิดจากการมีประสบการณ์ตรง การสะท้อนคิด การสร้างแนวคิด และการนำไปทดลองใช้ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เช่น การเรียนรู้โดยใช้โครงงานหรือปัญหาเป็นฐาน ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง ส่งเสริมการเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน

3.3 การเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นทฤษฎีและแนวปฏิบัติที่เน้นการทำงานร่วมกันของผู้เรียนเป็นกลุ่ม เพื่อบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยผู้เรียนมีความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและกลุ่ม (Johnson & Johnson, 1999) แนวคิดนี้สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุกอย่างชัดเจน เนื่องจากช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหา ร่วมกัน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21

4. แนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นกรอบแนวคิดที่มุ่งพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้พร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและตลาดแรงงานในยุคใหม่ โดยองค์กระบวนานาชาติ

เช่น OECD และ Partnership for 21st Century Skills ได้เสนอกรอบทักษะที่ครอบคลุมทั้งด้านสติปัญญา สังคม และเทคโนโลยี

4.1 ทักษะการคิดขั้นสูง

ทักษะการคิดขั้นสูง ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินข้อมูล ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล และสร้างนวัตกรรมใหม่ (Trilling & Fadel, 2009)

4.2 ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน

ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกันเป็นความสามารถในการถ่ายทอดความคิด การรับฟังผู้อื่น และการทำงานเป็นทีมในบริบทที่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นกิจกรรมกลุ่มและการอภิปรายช่วยส่งเสริมทักษะดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ (Johnson & Johnson, 1999)

4.3 ทักษะดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อ

ในยุคดิจิทัล ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม รวมถึงการรู้เท่าทันสื่อ การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นพลเมืองดิจิทัล (OECD, 2019)

4.4 ทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ทักษะชีวิต เช่น ความรับผิดชอบ ความยืดหยุ่น ความสามารถในการปรับตัว และการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นคุณลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตและทำงานในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การเรียนรู้เชิงรุกมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ผ่านการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (UNESCO, 2015)

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการสร้างความรู้ผ่านการคิด การลงมือปฏิบัติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าการท่องจำและผลลัพธ์เพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้สอดคล้องกับการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้เชิงรุกได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิด การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม ทั้งยังเชื่อมโยงกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการคิดขั้นสูง

ทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ทักษะดิจิทัล และทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

1. ความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้เชิงรุกกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน การใช้กระบวนการคิดขั้นสูง และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเป็นรูปธรรม แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่เสนอโดยองค์การระดับนานาชาติ เช่น OECD ซึ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถปรับตัว เรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้ในบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (OECD, 2019)

การเรียนรู้เชิงรุกช่วยเปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนจากผู้รับสารเป็นผู้สร้างความรู้ ส่งผลให้ทักษะต่าง ๆ ไม่ได้เกิดจากการสอนโดยตรง แต่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อย่างยั่งยืน (Trilling & Fadel, 2009)

2. รูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกสามารถดำเนินการผ่านรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละรูปแบบมีศักยภาพในการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในมิติที่แตกต่างกัน

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากสถานการณ์ปัญหาจริงหรือใกล้เคียงความเป็นจริง เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ ค้นคว้าข้อมูล และแก้ปัญหาด้วยตนเอง กระบวนการดังกล่าวช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Hmelo-Silver, 2004)

การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือวางแผน ดำเนินงาน และสร้างผลงานจากปัญหาหรือหัวข้อที่สนใจ ส่งเสริมการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ การทำงานเป็นทีม ความรับผิดชอบ และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Bell, 2010)

การเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างมีโครงสร้าง โดยมีเป้าหมายร่วมและความรับผิดชอบทั้งรายบุคคลและกลุ่ม วิธีการนี้ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรม (Johnson & Johnson, 1999)

การเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนฝึกการคิดอย่างมีเหตุผล การตั้งคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูล และการสะท้อนคิด ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสามารถในการตัดสินใจและการใช้ความรู้ในสถานการณ์ที่ซับซ้อน (Prince, 2004)

3. บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบการเรียนรู้และผู้อำนวยความสะดวก มากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรง ครูต้องวางแผนกิจกรรมที่ท้าทายความคิดของผู้เรียน สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสนับสนุนให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ และแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ครูยังมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะ การสะท้อนผลการเรียนรู้ และการประเมินผลตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อย่างรอบด้าน (Weimer, 2013)

4. บทบาทของผู้เรียนในการเรียนรู้เชิงรุก

ผู้เรียนในการเรียนรู้เชิงรุกมีบทบาทเป็นผู้มีส่วนร่วมหลักในกระบวนการเรียนรู้ โดยต้องมีความกระตือรือร้น รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหา ผู้เรียนต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนอย่างต่อเนื่อง บทบาทดังกล่าวช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นทีม และการสื่อสาร ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2015)

5. สภาพแวดล้อมและปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกให้ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยสภาพแวดล้อมและปัจจัยสนับสนุนที่เหมาะสม ทั้งในด้านบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างต่อการแสดงความคิดเห็น การจัดพื้นที่และทรัพยากรการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมกลุ่ม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม และการสนับสนุนจากผู้บริหารสถานศึกษาและนโยบายการศึกษา ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมให้การเรียนรู้เชิงรุกสามารถพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (OECD, 2019)

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดและลงมือปฏิบัติจริง ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยผู้เรียนทำหน้าที่เป็นผู้สร้างความรู้ ขณะที่ครูเป็นผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ความสำเร็จของการเรียนรู้เชิงรุกขึ้นอยู่กับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม บทบาทของครูและผู้เรียน รวมถึงสภาพแวดล้อมและการสนับสนุนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพได้อย่างรอบด้านและยั่งยืน

ผลลัพธ์ของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกต่อผู้เรียน

1. การพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนต้องเผชิญกับสถานการณ์หรือโจทย์ที่ท้าทายความคิด กระตุ้นให้ตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ความรู้ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล การเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติและการสะท้อนคิดช่วยให้ผู้เรียนสามารถมองปัญหาในมุมมองที่หลากหลาย และพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในสังคมที่มีความซับซ้อน (Prince, 2004)

2. การพัฒนาทักษะการสื่อสารและการทำงานเป็นทีม

การเรียนรู้เชิงรุกมักใช้กิจกรรมกลุ่ม การอภิปราย และการทำงานร่วมกันเป็นเครื่องมือสำคัญ ส่งผลให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับฟังผู้อื่น และการทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกันช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้การเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง การแบ่งบทบาทหน้าที่ และการรับผิดชอบต่อเป้าหมายร่วม ซึ่งเป็นพื้นฐานของการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมและโลกการทำงานยุคใหม่ (Johnson & Johnson, 1999)

3. การส่งเสริมความรับผิดชอบและการเรียนรู้ด้วยตนเอง

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนต้องวางแผน ค้นคว้า และจัดการการเรียนรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง บทบาทของผู้เรียนในฐานะผู้มีส่วนร่วมหลักในกระบวนการเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน และ

พัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Weimer, 2013)

4. การพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

นอกจากการพัฒนาทักษะทางสติปัญญาแล้ว การจัดการเรียนรู้เชิงรุกยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เช่น ความรับผิดชอบ ความยืดหยุ่น ความสามารถในการปรับตัว ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องช่วยหล่อหลอมผู้เรียนให้เป็นบุคคลที่สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และโลกการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Trilling & Fadel, 2009)

กล่าวโดยสรุปการจัดการเรียนรู้เชิงรุกช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการทำงานเป็นทีม ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการดังกล่าวยังส่งเสริมความรับผิดชอบและการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจภายในและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ส่งผลให้ผู้เรียนพัฒนาคุณลักษณะสำคัญของศตวรรษที่ 21 เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกการทำงาน

การอภิปรายผลเชิงวิชาการ

1. การวิเคราะห์ความเหมาะสมของการเรียนรู้เชิงรุกในบริบทการศึกษาไทย

การจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีความเหมาะสมกับบริบทการศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน เนื่องจากสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และโครงสร้างแรงงานที่ต้องการบุคลากรซึ่งมีทักษะการคิด การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษาไทยในอดีตมักเน้นการถ่ายทอดความรู้และการวัดผลด้วยการสอบเป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะเชิงกระบวนการ การนำการเรียนรู้เชิงรุกเข้ามาจึงถือเป็นแนวทางที่ช่วยปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมศตวรรษที่ 21 และบริบทการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2563)

2. ความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร

แนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกมีความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรของไทยที่มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยเฉพาะหลักสูตรฐานสมรรถนะและแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การเรียนรู้เชิงรุกจึงสามารถใช้เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริงในระดับห้องเรียนและสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

3. ข้อจำกัดและความท้าทายในการนำการเรียนรู้เชิงรุกไปใช้จริง

แม้การเรียนรู้เชิงรุกจะมีประโยชน์อย่างชัดเจน แต่การนำไปใช้ในทางปฏิบัติยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เช่น ความพร้อมของครูด้านความรู้และทักษะในการออกแบบกิจกรรมเชิงรุก ภาระงานที่สูง ขนาดชั้นเรียนที่มีนักเรียนจำนวนมาก รวมถึงข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเวลา นอกจากนี้ ระบบการวัดและประเมินผลที่ยังคงเน้นการสอบปลายภาคและคะแนนเชิงปริมาณ อาจไม่เอื้อต่อการประเมินผลลัพธ์ของการเรียนรู้เชิงกระบวนการและทักษะอย่างแท้จริง (Prince, 2004)

4. แนวทางการพัฒนาและปรับใช้ในสถานศึกษา

การพัฒนาและปรับใช้การเรียนรู้เชิงรุกในสถานศึกษาควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการพัฒนาศักยภาพครูด้านการออกแบบการเรียนรู้ การสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และการปรับรูปแบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับทักษะที่ต้องการพัฒนา นอกจากนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทในการสนับสนุนเชิงนโยบาย การจัดสรรทรัพยากร และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การเรียนรู้เชิงรุกสามารถนำไปใช้ได้อย่างต่อเนื่องและเกิดผลอย่างยั่งยืนในบริบทการศึกษาไทย (UNESCO, 2015)

กล่าวโดยสรุปการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเหมาะสมกับบริบทการศึกษาไทยและสอดคล้องกับนโยบายที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน แม้การนำไปใช้จะยังเผชิญข้อจำกัดด้านความพร้อมของครู ทรัพยากร และการประเมินผล แต่หากมีการพัฒนาครู การสนับสนุนจากผู้บริหาร และการปรับระบบการเรียนรู้ให้เหมาะสม จะช่วยให้การเรียนรู้เชิงรุกสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับครูและผู้บริหารสถานศึกษา

ครูควรพัฒนาศักยภาพด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกที่สอดคล้องกับบริบทผู้เรียน เน้นการใช้กิจกรรมที่กระตุ้นการคิด การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกัน ควบคู่กับการใช้การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงเพื่อสะท้อนพัฒนาการของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ขณะเดียวกัน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยการส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง การจัดสรรทรัพยากรและเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมถึงการสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการนำนวัตกรรมการสอนไปใช้ในสถานศึกษาอย่างจริงจัง (Weimer, 2013)

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน

การพัฒนาหลักสูตรควรมุ่งเน้นหลักสูตรฐานสมรรถนะที่บูรณาการทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เข้ากับเนื้อหาวิชาอย่างชัดเจน โดยลดความสำคัญของการเรียนรู้แบบท่องจำและเพิ่มสัดส่วนกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และการบูรณาการข้ามศาสตร์ นอกจากนี้ ควรปรับระบบการวัดและประเมินผลให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาทักษะ เช่น การประเมินจากผลงาน กระบวนการเรียนรู้ และพฤติกรรมการทำงานร่วมกัน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน (Trilling & Fadel, 2009)

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

การวิจัยในอนาคตควรมุ่งศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกต่อการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ในเชิงลึกและหลากหลายมิติ ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คุณลักษณะผู้เรียน และทักษะชีวิต โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลาย เช่น การวิจัยเชิงทดลอง การวิจัยเชิงปฏิบัติการในชั้นเรียน และการวิจัยแบบผสมผสาน นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาริบทเฉพาะของสถานศึกษาไทยในระดับต่าง ๆ เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม (Prince, 2004)

กล่าวโดยสรุปข้อเสนอแนะควรมุ่งพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีผู้บริหารสนับสนุนด้านทรัพยากรและวัฒนธรรมการเรียนรู้ หลักสูตรควรเป็นฐานสมรรถนะ ลดการท่องจำ เพิ่มกิจกรรมเชิงปฏิบัติ และปรับการประเมินผลให้สอดคล้อง

กับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ขณะที่การวิจัยในอนาคตควรศึกษาผลของการเรียนรู้เชิงรุกอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับบริบทการศึกษาไทย

สรุป

บทความนี้มุ่งอธิบายแนวคิดและความสำคัญของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในฐานะกลไกสำคัญในการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน โดยชี้ให้เห็นบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีที่ทำให้การจัดการศึกษาไม่อาจเน้นเพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องมุ่งพัฒนาทักษะการคิด การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต บทความได้นำเสนอแนวคิดและทฤษฎีที่สนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก รวมถึงรูปแบบและวิธีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย พร้อมทั้งวิเคราะห์บทบาทของครู ผู้เรียน และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน นอกจากนี้ ยังอภิปรายผลลัพธ์ของการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งเสริมทั้งทักษะทางสติปัญญาและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตลอดจนวิเคราะห์ความเหมาะสม ข้อจำกัด และความท้าทายในบริบทการศึกษาไทย พร้อมเสนอแนวทางการพัฒนาเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการนำการเรียนรู้เชิงรุกไปใช้ในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยสรุป การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูงในการยกระดับคุณภาพการศึกษาและเตรียมผู้เรียนให้พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกการทำงานในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2563). แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. กรุงเทพมหานคร: สพฐ.
- Bell, S. (2010). Project-based learning for the 21st century: Skills for the future. *The Clearing House*, 83(2), 39–43.
- Bonwell, C. C., & Eison, J. A. (1991). Active learning: Creating excitement in the classroom. ASHE-ERIC Higher Education Report No. 1.
- Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-based learning: What and how do students learn? *Educational Psychology Review*, 16(3), 235–266.

- Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1999). Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning. Boston: Allyn & Bacon.
- Kolb, D. A. (1984). Experiential learning: Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- OECD. (2019). OECD future of education and skills 2030. Paris: OECD Publishing.
- Partnership for 21st Century Skills. (2019). Framework for 21st century learning. Washington, DC.
- Piaget, J. (1972). The psychology of the child. New York: Basic Books.
- Prince, M. (2004). Does active learning work? A review of the research. *Journal of Engineering Education*, 93(3), 223–231.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). 21st century skills: Learning for life in our times. San Francisco: Jossey-Bass.
- UNESCO. (2015). Rethinking education: Towards a global common good? Paris: UNESCO Publishing.
- Weimer, M. (2013). Learner-centered teaching: Five key changes to practice. San Francisco: Jossey-Bass.